

Kyrkans episkopala ordning ifrågasatt

Svenska kyrkans episkopala ordning har blivit ifrågasatt. Igen. Det är ingenting att förvånas över. Biskopens särställning som dels utsedd genom ett demokratiskt val, dels vigd in i ett ämbete med rötter i Nya testamentet och kyrkans tidigaste historia, kan irritera partipolitiker och förtroendevalda med en ideologisk agenda som inte är grundad i Skrift och tradition.

Angreppen kommer inte från teologiskt sakkunniga, inte från aktivt kyrkfolk, inte från prästerna eller biskoparna själva. Utan från politiska grupperingar inom Svenska kyrkan som utgår från andra ideologiska program och förutsättningar än den allmänliga och apostoliska kyrkan med dess historiska arv. Ifrågasättandet av biskopens särställning är varken ekumeniskt, evangeliskt eller katolskt. Men partipolitiskt är det.

Så såg sig biskopsmötet nödgat att den 8 oktober förra året göra ett uttalande om Svenska kyrkans episkopala ordning. Biskopsmötet skriver sammanfattande: »Det är uppenbart att alla goda krafter nu behöver samverka för att utarbeta en långsiktigt hållbar ordning för biskopens anställning som harmonierar med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära och som överensstämmer med vår kyrkas teologiska och demokratiska ordningar för gemensamt ansvarstagande.»

Bakgrunden till uttalandet var konflikten förra året i Härnösands stift då stiftsstyrelsen ville avsätta stiftets biskop. Ärendet överklagades till Överklagandenämnden, vars beslut dröjde ända till januari i år. Ordförande Johan Munck förklarade i Kyrkans Tidning den 18/12 2020 orsaken till dröjsmålet: »Parterna har var å sin sida sänt in mycket material som motparten har fått tillfälle att yttra sig över. De tolkar reglerna på diametralt olika sätt.»

De regler som finns tolkades alltså på helt olika sätt – å ena sidan biskopens tolkning, å andra sidan stiftsstyrelsens. Parterna var djupt oeniga. Bakom oenigheten ligger skilda uppfattningar om mandat och gränser för respektive instans, vilket har sin grund i den lag om Svenska kyrkan som antogs av riksdagen 1998. Där heter det i 2 §: »Svenska kyrkan är en öppen folkkyrka, som i samverkan mellan en demokratisk organisation och kyrkans ämbete bedriver en rikstäckande verksamhet.»

Det ska således finnas till ämbetet vigda biskopar, präster och diakoner. Det ska också finnas valda styrelser på olika nivåer: kyrkomöte, stiftsstyrelse, kyrkoråd. Lagen talar om två ansvarslinjer: den demokratiska organisationen och kyrkans ämbete. För Svenska kyrkans del innebär en episkopal ordning, att varje stift ska ha en biskop, som leder stiftets arbete. Vidare talar lagen om samverkan mellan vigda och valda. Däremot anger inte lagtexten mandat och gränser för varken de förtroendevalda eller kyrkans ämbete. Även Kyrkoordningen är här oklar. I den kommentar till KO som gavs ut 2018 heter det dock att »då biskopen fullgör sina i kyrkoordningen givna uppgifter är han eller hon inte underställd stiftsstyrelse, domkapitel eller stiftsfullmäktiges granskning» (s. 153).

Här kolliderar två olika grundkoncept för kyrkans organisation. Det ena är att kyrkan uppfattas som en kommun – och den förtroendevalda organisationen är ett medvetet partipolitiskt plagiat av den kommunala – med en förtroendevald styrelse som anställer och avskedar chefstjänstemännen. Kenneth Norberg, förste vice ordförande i Härnösands stiftsstyrelse, ger uttryck för en sådan uppfattning i KT (8/6 2021): »Jag hoppas kunna få vara med och förändra synsättet på biskoparnas anställning och roll i Svenska kyrkan. Tänk dig att en biskop blir vald i 40-årsåldern och sen blir det inget bra. Då får du dras med den biskopen i kanske 30 år till. Du blir ju aldrig av med en biskop som det ser ut i dag.» Enligt

denna syn är biskopen underställd de förtroendevalda i stiftsstyrelsen, på samma sätt som en kommuns anställda är underställda kommunstyrelsen.

Mot detta står kyrkans episkopala ordning, som till skillnad från den förtroendevalda organisationen har hävd i Bibeln, kyrkans tradition och är bevarad i de stora kyrkofamiljerna. Grundvalen är att Gud har skänkt sin kyrka det apostoliska ämbetet, vilket är instiftat av Kristus och vidarefört av apostlarna. Ända sedan kyrkans begynnelse har biskoparna varit hennes ledare och detta under skiftande yttre omständigheter. Biskopsämbetets ansvar är att samla och bygga upp Kristi kropp genom att förkunna Guds ord, fira sakramenten och leda gemenskapens liv. Eller för att säga det på ett annat sätt: Kyrkan kan leva utan sina partipolitiska företrädare men inte utan sina biskopar.

När därför Norberg säger att en biskop kan man inte bli av med, så har han rätt. Den som är vigd, förblir vigd. Den som är insatt som biskop har dessutom före sin vigning utsetts i ett demokratiskt val som liksom alla val i Svenska kyrkan vanligen domineras av de partipolitiska grupperna. Det ironiska är att inte heller den som är förtroendevald kan avsättas. Eller för att travestera Norberg: »Du blir ju aldrig av med en förtroendevald som det ser ut i dag.» En förtroendevald kan gömma sig bakom sitt parti och utsätts därför aldrig för att själv bli avsatt, om det inte går dåligt för partiet i ett val. Ingen kyrklig instans kan avsätta en förtroendevald. Däremot kan denna uteslutas av sin egen grupp.

Men Svenska kyrkans episkopala struktur ifrågasätts även på andra sätt. Inför höstens kyrkoval driver bl.a. socialdemokraterna att endast den ska kunna vigas till präst som är villig att viga samkönade par. Även detta begränsar en biskops mandat. Det är biskopen som ska bedöma en prästkandidats lämplighet. Då måste frågorna handla om dennes tro på Jesus Kristus, trohet mot kyrkans apostoliska bekännelse och personliga förmåga, inte om vigsel av samkönade par. Vigningsansvaret är biskoparnas, inte kyrkomötets.

De två ansvarslinjerna – ämbetet respektive de förtroendevalda – kan ändå inte helt jämföras. Den demokratiska organisationen omgärdas av regler och paragrafer. Kyrkans episkopala ordning är mindre formell och handlar mer om begrepp som vigning, apostolisk succession, kontinuitet med apostlarna, handpåläggning, bön om helig Ande, livslånga löften. Mycket behöver göras för att finna balansen mellan de båda ansvarslinjerna men de kommunala mönster och traditioner som länge satt sin prägel på Svenska kyrkan duger inte.

Svenska kyrkan har antagit flera ekumeniska dokument som beskriver kyrkans väsen och dess episkopala ordning: Borgå-deklarationen, BEM-dokumentet och inte minst den rapport om biskopsämbetet (1988) som togs fram av en samtalsgrupp från Svenska kyrkan och Stockholms katolska stift. Här finns material att arbeta med nu när Svenska kyrkan inte längre är vare sig en statskyrka eller kyrklig kommun. Därför får biskopsmötets uttalande från den 8 oktober 2020 inte glömmas.